

Det stödjande demokratiska samtalet

av Bengt-Åke Wennberg

Nu startar debatterna igen. En av kommentatorerna i TV konstaterade att de var alldeles för ytliga och intetsägande. Jag kan inte annat än att hålla med.

I en artikel i GP för ett tag sedan ([GP 24.7.2020](#)) gör Annika Strandhäll ett stort nummer av att Ulf Kristensson inte är att lita på eftersom han börjat umgås med Sverigedemokrater som enligt Strandhäll har dåligt rykte och som enligt henne har omvitnat antidemokratiska och rasistiska åsikter och värderingar. Jag hävdar att denna form av diskurs inte är konstruktiv i dagens samhälle. Denna och andra uttalanden är i varje fall meningslösa som grund för våra valhandlingar.

Strandhäll är inte ensam om att argumentera ytligt. Meningslösheten i debattformen borde enligt min mening påpekas kraftigare av oss som är

SAMARBETSDYNAMIK AB

Ölsdalen 134, 693 91 Degerfors, telefon 0586 726 126

Email: bengt-ake.wennberg@samarbetsdynamik.se

<http://www.samarbetsdynamik.se>

medborgare och väljare i Sverige. Genom debatt-tekniken förlösas vårt intresse och engagemang på nonsens.

Att tala är också ett görande. Det är en språklig aktivitet. Valet av ord och handlingar anpassas till de diskurser som vederbörande av olika skäl anser sig behöva ansluta sig till. Med diskurs menar jag då ett system av tankefigurer och logiker som strukturerar och därmed också begränsar hur vi kan tala om något.

Begränsningen uppstår genom att vi vill bli förstådda – och i varje fall helst också accepterade – av en viss grupp och att vi därför måste anpassa oss till vad de är beredda att acceptera. I Strandhälls fall består denna grupp av socialdemokrater. De diskursiva begränsningarna gör att bara vissa lösningar och vissa resonemang – som ingår i just denna diskurslogik och tankefigur – kan föras fram.

När Strandhäll debatterar mot Kristensson på det sätt hon gör är det därför inte hennes och Kristenssons personliga värderingar eller välgrundade uppfattningar om en sakfråga hon adresserar. Hon tar istället utgångspunkt i en konflikt mellan den diskurs hon bundit upp sig vid och den hon menar att Kristensson representerar.

Debattformen går ut på att hänvisa till de andras (i exemplet representerad av Kristensson) bristande pålitlighet på grund av sitt umgänge med en tredje grupp eller ett fenomen med tveksamt rykte. Därmed blir det inget samtal om hur man uppfattar själva sakfrågan. Vilka utgångspunkter delar man, vilka är olika men fullt förenliga och vilka skillnader i utgångspunkter och tankefigurer om varför det blir som det blir förklarar varför man kommer till olika slutsatser? Just det skulle väljarna (vi medborgare) behöva veta för att kunna ta ställning till vad som är värt att stödja och hur våra valhandlingar bäst stödjer en viss utveckling.

Vi måste, som kommentatorn i TV, kunna kräva att våra valda ombud har förmåga att för oss *motivera sitt agerande* (och inte bara sina förslag) på ett sätt som är begripligt och dessutom förenligt med kända beprövade erfarenheter. Strandhälls utfall mot Kristensson är kränkande. Varför är ett sådant utfall nödvändigt?

I argumentationen räcker det således inte att hänvisa till ideologier, lagar, och regler. Dessa kan förvisso vara ett stöd för ett klokt handlande

men man är därmed inte ansvarsbefriad för sitt eget ställningstagande i sakfrågan och för sitt bemötande av sina motståndare.

Därför måste vi alla, såväl som våra styresmän och tjänstemän, kunna frigöra oss från de etablerade diskursernas makt och istället utveckla ett sätt att samtala så att den situation som vi gemensamt möter klargörs så bra som möjligt. Detta är själva poängen med att tala om att vi skall agera "tillsammans". Annars är det ingen demokrati.

Diskurser bygger på underförstådda antaganden om den talande personen själv och världen. Det som sägs och görs formas i enlighet med dessa antaganden. Ofta är personen själv inte medveten om vilka de är. Därför är det dessa som behöver synliggöras.

Det som gör att diskursen känns bekant är heller inte de specifika uttalandena eller handlingarna i sig utan att man *känner igen de antaganden* de bygger på. Att man är fångad i samma diskurs behöver därför inte betyda att man är enig.

Många helt olika diskurser kan bygga på samma gemensamma grundantagande. När Strandhäll och Kristensson grälar agerar de utifrån ett sådant gemensamt grundantagande. Den uppmärksamma lyssnaren och observatören kan ur deras språkbruk och dialog gissa sig till vilket grundantagande som är i spel och som fångat dem.

En forskare som beskrivit skillnaden mellan två helt olika grundantaganden – varav Strandhäll och Kristensson deltar i en av dem – är Anton Törnberg, en sociolog från Göteborg. Han skiljer mellan de grundantaganden som han upptäckt var helt olika hos två sociologer Emile Durkheim och Gabriel Tarde ([Törnberg 2018](#); [Wennberg 2020](#)).

Denna skillnad är intressant eftersom de flesta av våra framstående sociologer, filosofer, ekonomer, politiker, samhällsdebattörer och ledargestalter i sina officiella tal och handlingar ansluter sig till en diskurs som verkar bygga på Durkheims antaganden. Bland dessa finns Hitler, Marx, MaoZeTung, Foucault, Bourdieu, Keynes m.fl. ([Rothstein 2020](#))

Jag har funnit att jag inte bara finner Strandhälls och Kristenssons politiska gräl meningslösa utan också direkt störande efter att jag förstätt den skillnad som Törnberg pekat på. Det finns därför anledning att i denna blogg ta upp denna skillnad till debatt.

Det Durkheimska grundantagandet utgår från att människors beteende och interaktioner bestäms och styrs av strukturer som kan *konstrueras* av de med makt och inflytande i samhället. Vi finner här den reformidé som varit grunden för socialdemokratisk politik under lång tid.

I Strandhälls fall skulle det goda samhället uppstå om den konstruktion som socialdemokrater företräder kom till makten. Man motsätter sig därför Kristenssons ambitioner eftersom detta med automatik skulle medföra att hans partis konstruktion av tillvaron skulle bestämma det sociala beteendet i samhället.

Om man istället utgår från Tardes grundantagande så blir ett sådan tro på maktens möjligheter att forma samhället falsk. Enligt Tardes perspektiv så bestäms inte de strukturer och de olika sociala system som människor formar – och formas av – genom att någon överordnad makt påtvingar dem dessa.

De sociala skeenden man deltar i är enligt Tarde i första hand en följd av de interaktioner som människor skapar och återskapar med varandra. Valet av agerande är *en följd av de föreställningar individerna har om varandra och världen*. Ändras föreställningarna och de omständigheter man verkar i så blir det sociala skeende man vant sig vid problematiskt.

Diskursen kan finnas kvar men har då blivit orealistisk i förhållande till den verklighet i vilken man lever. Detta skapar konflikter, misslyckanden, depressioner och aggressioner. Jag menar att det är just detta fasthållande av en olämplig diskurs som Strandhälls agerande och dagens politiska debatter medverkar till.

Hur förändras då en olämplig diskurs? Det medel som finns till förfogande är *det offentliga demokratiska samtalet*. Detta gäller i alla sociala kontexter – små eller stora – som människor deltar i. Därför är det viktigt för oss alla att ta ställning till hur man anser att sådana demokratiska samtal skall bedrivas.

Om man som Strandhäll tar utgångspunkt i ett Durkheimskt perspektiv blir syftet med olika överläggningar att någon skall *komma med förslag* till hur samhället skall ordnas och hur de enskilda medborgarna då bör agera och samverka. Vi medborgare skall sedan välja det "bästa".

Om man som jag, istället tar utgångspunkt i Tardes perspektiv så är syftet med det offentliga samtalet att bidra till att *vi som enskilda medborgare bättre skall förstå den sociala kontext vi deltar i*. Med en sådan kunskap är det möjligt för var och en av oss att handla mer omdömesgillt i de situationer vi möter tillsammans. För mig är det uppenbart att Tardes ansats till skillnad från Strandhälls och Durkheims ligger i linje med demokratins essens.

Tar man som Strandhäll utgångspunkt i Durkheims ansats blir det en regerings-, en lednings-, experters eller en elits uppgift att med regler, lagar och organisatoriska strukturer **konstruera** det optimala samspel som tillfredsställer medborgarnas önskemål och behov och som leder till önskat resultat för samhället som helhet.

Tar man som jag, istället utgångspunkt i Tardes ansats så är det själva handlandet – individernas självständiga val av agerande – och hur det motiveras av den situation som är förhanden – som måste diskuteras och klarläggas.

Enligt Durkheims ansats hålls samhället, organisationen, verksamheten, gruppen etc. samman genom sin "överbyggnad". Detta leder till en kamp om att få kontroll över denna "överbyggnad". Detta förklarar de hätska påhoppet i den politiska debatten.

Enligt Tardes ansats är de faktiska strukturer som skapas – även ackumulationen av rikedom – en konsekvens av att de som ingår i gemenskapen av något skäl valt att agera som de gjort inom ramen för de föreställningar som är gängse.

Tror man på Durkheim utgår man från att de som utses till överhet, experter och ledning är mest kunniga och oväldigt kommer att arbeta fram de lösningar som är bra för alla. Om de inte uppfyller kraven på kompetens och handlingskraft anser man att de kan "röstas bort" och andra väljas in i deras ställe. Man gör som väljare sig själv till *offer för den ledning man valt*.

Enligt Tardes ansats blir denna princip tveksam. För det första så låter den sittande makten sig sällan röstas bort. För det andra så behöver inte vad en majoritet – vare sig den består av eliten eller folket – tycker är lämpligt och gott varken vara realistiskt, möjligt eller önskvärt för helheten. Detta är en konsekvens av den komplexitet samhället numera

uppvisar. Ofta krävs djupare samtal om sakfrågan än att "många håller med".

En Durkheimsk ansats leder till debatter i vilka partier bjuder över varandra med löften i syfte att "besegra" de andra och därmed få "hela" makten. Denna ansats bygger på en konkurrensmodell som vi erfarenhetsmässigt vet leder till att sakfrågorna förlorar i betydelse till förmån för behovet att "vinna" och undvika att "förlora".

Enligt Tardes ansats är en debattform byggd på konkurrens destruktiv. Den kommer att fokusera på enskilda personers eller grupperns förutfattade meningar om situationen och samhället istället för att fokusera på de sakfrågor man genom samhandlingar måste lösa.

Referenser

Strandhäll A (2020): Det går inte att lita på Ulf Kristensson. Göteborgs Posten 24.7.2020.

<http://www.gp.se/1.31593843>

Rothstein B (2020): Undervisning i vetenskapsfilosofi kan sprida destruktiva idéer, Dagens Nyheter 10.5.2020.

<https://www.dn.se/debatt/undervisning-i-vetenskapsfilosofi-kan-sprida-destruktiva-ideer/>

Törnberg A (2017): The wicked nature of social systems. Göteborg: Doktorsavhandling vid sociologiska institutionen på Göteborgs Universitet.

https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/51507/3/gupea_2077_51507_3.pdf

Wennberg B-Å (2020c): Det demokratiska underskottet kan förklaras genom skillnaden mellan Gabriel Tardes och Emile Durkheims ansatser. Degerfors: Samarbetsdynamik AB

https://naetverkssamhaellet.se/Filerpdf/Bloggar/Bloggar2020/Demokratiskt_underskott.pdf